

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนไทลื้อ

3.1 ประวัติความเป็นมาของไทลื้อ

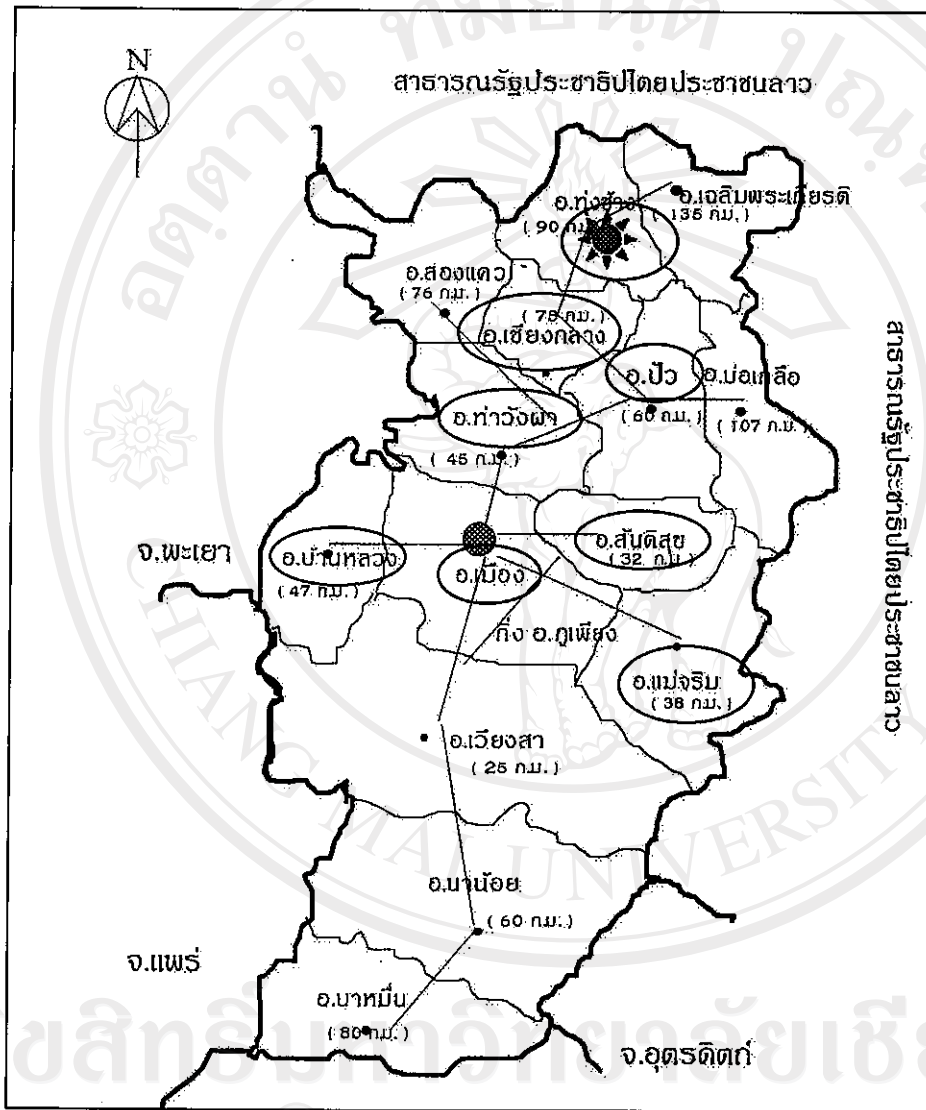
ไทลื้อเป็นชนชาติหนึ่ง อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลไท มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2498) ได้กล่าวถึงการที่เรียกว่า “สิบสองปันนา” นั้นเป็นชื่อรวมเรียกบริเวณอาณาเขตของเมืองต่างๆ หลายหัวเมือง อันเป็นที่อยู่อาศัยของไทลื้อทั้งสองฝั่งโขง ใช้ระบบปกครองแบบปันนา มีเมืองเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวง มีเมืองสำคัญ 28 หัวเมือง ได้แก่ เชียงรุ่ง เมืองลาว เมืองแจ เมืองฮาย เมืองสูง เชียงเจิง เมืองฮุน เมืองปาน เชียงล่อ เมืองวัง เมืองจาด เมืองงอม เมืองยาง เมืองฮิง เมืองลา เชียงดอง เมืองฮ่า เมืองซอน เมืองนุน เมืองแวน เมืองเฮ็ม เมืองล่า เมืองบาน บ่อแฮ้ว เมืองพง เมืองหย่วน เมืองอุไ้ เมืองอุเหนือ (สุชาติ ภูมิบริรักษ์, 2525: 157 - 160)

นอกจากไทลื้อในประเทศจีนแล้วยังมีไทลื้อในประเทศพม่าบริเวณภาคตะวันออกเฉียงของภูฏานในเมืองของ บางส่วนตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคเหนือของประเทศลาว ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำต่างๆ ได้แก่ ลุ่มน้ำทา น้ำสิง ในแขวงหลวงน้ำทา ลุ่มน้ำงาวในแขวงบ่อแก้ว เขตลุ่มน้ำงู ในแขวงพงสาลี และหลวงพระบาง ลุ่มน้ำก่อ น้ำแบง ในแขวงอุดมไซ และยังมีหมู่บ้านกระจายตัวตามที่ราบหุบเขาในเขตเชียงฮ่อน และหงสาแขวงไซบุรี ส่วนในเวียดนามนั้น ไทลื้อมีถิ่นอาศัยอยู่ที่เมืองบินลูห์และบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำดำตามพรมแดนที่ติดต่อกับจีน (ประชัน รักพงษ์, 2535: 265 - 266)

ส่วนไทลื้อที่อพยพมาจากหัวเมืองต่างๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย เป็นไปตามเหตุผลทางการเมือง ตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ในยุคสร้างบ้านแปงเมือง ในสมัยล้านนาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การอพยพของชาวไทลื้อในระยะหลังๆ จนถึงปัจจุบันที่อพยพเข้ามาเพิ่มเติม นั้น ด้วยเหตุผลหลักหนีภัยสงคราม ภัยทางการเมือง ภายหลังจากแคว้นสิบสองปันนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน จากการค้นคว้าของนักวิชาการหลายท่านพบว่าหมู่บ้านไทลื้อกระจายอยู่ในจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งในหนังสือทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทยปี 2538 ไม่ปรากฏชื่อจังหวัดและอำเภออื่นๆ ที่กลุ่มชนไทลื้อตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือ ตามที่นักวิชาการหลายท่านได้ทำการวิจัยไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดลำพูน ซึ่งมีคนไทลื้ออพยพมาตั้งถิ่นฐานมากที่สุด ส่วนจังหวัดน่าน มีชาวไทลื้อกระจายตัวอยู่ตามอำเภอต่างๆ ดังนี้ อำเภอเมือง

อำเภอท่าวังผา อำเภอปัว อำเภอเชียงกลาง อำเภอทุ่งช้าง อำเภอบ้านหลวง อำเภอแม่จริม อำเภอ
สันติสุข (ดูแผนภาพที่ 2) อำเภอต่างๆ ของจังหวัดน่าน (ประจักษ์ รักพงษ์, 2535: 6 - 7)

แผนภาพที่ 2 แสดงที่ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวไทยลื้อในจังหวัดน่าน

(ที่มา: สำนักงานสาธารณสุขอำเภอทุ่งช้าง, 2544)

3.2 ประวัติความเป็นมาของไทลื้อจังหวัดน่าน

3.2.1 ประวัติความเป็นมาของไทลื้อจังหวัดน่าน

ในพงศาวดารเมืองน่าน ได้กล่าวถึงการอพยพและการกวาดต้อนไทลื้อจำนวนมากมาสู่นครน่านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2333 มีชาวไทยของหรือไทลื้อจากเมืองยอง (เมืองยองเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงตุงในประเทศพม่า) จำนวน 585 คน และในปี พ.ศ. 2334 พระยาเชียงของนำครอบครัวไทลื้อเมืองเชียงของทั้งหมดออกจากเมืองแก่นท้าวเข้ามาเมืองน่านด้านใต้ และในปี พ.ศ. 2348 เจ้านายเมืองน่านยกทัพไปตีสิบสองปันนา โดยตีเมืองเชียงรุ่งและเชียงแขง ซึ่งต่างก็ยอมสวามิภักดิ์ต่อพระมหากษัตริย์ไทย และในสมัยเจ้าหลวงสุมนเทวราช (พ.ศ. 2353 - 2368) ได้ยกทัพไปกวาดต้อนผู้คนมาจากเมืองลำ เมืองพง เชียงแขง เมืองหลวงภูคา ในปี พ.ศ. 2355 มาที่เมืองน่าน 6 พันครอบครัว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระบัญชาให้เจ้าอนันตวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่านยกทัพไปตีแคว้นสิบสองปันนาที่เชียงรุ่ง และกวาดต้อนครอบครัวไทลื้อจากเมืองพง เมืองหย่วน เมืองลำ และเมืองอื่นๆ ไว้ในเขตนครน่านประมาณพันคนเศษ และให้ตั้งภูมิลำเนาอยู่เมืองเชียงม่วนและเชียงคำ ปัจจุบันเชียงม่วนและเชียงคำเป็นเขตการปกครองของจังหวัดพะเยา (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2539: 34 - 46)

กลุ่มคนไทลื้อที่อพยพมาจากเมืองต่างๆ ในแคว้นสิบสองปันนา เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มคนไทลื้อส่วนใหญ่จะใช้ชื่อเมืองเดิมมาตั้งชื่อหมู่บ้านในประเทศไทย จึงทำให้เราทราบได้ว่าผู้คนเหล่านี้มาจากเมืองใด สืบเชื้อสายบรรพบุรุษสายใด เช่น ไทลื้อที่บ้านหย่วนและบ้านลำ เป็นต้น (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498: 40)

3.2.2 การตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน

ชาวไทลื้อมีการอพยพเข้าอยู่ในจังหวัดน่านและตั้งบ้านเรือนตามหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดน่าน

ลำดับที่	อำเภอ	ตำบล	ชื่อหมู่บ้าน
1	ทุ่งช้าง	งอบ ปอน	บ้านงอบศาลา บ้านงอบเหนือ บ้านทุ่งสุน บ้านงอบใต้ บ้านงอบกลาง บ้านได้ร่มโพธิ์ทอง บ้านหลายทุ่ง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	อำเภอ	ตำบล	ชื่อหมู่บ้าน
2	ปัว	วรรณคร	บ้านร่องแง บ้านมอญ บ้านดอนแก้ว บ้านต๊ด
		ปัว	บ้านขอน
		ศิลาแลง	บ้านตีนตก บ้านคอนไชย บ้านศาลา บ้านหัวน้ำ
		ศิลาเพชร	บ้านนาคำ บ้านป่าตอง บ้านคอนมูล บ้านดอนแก้ว บ้านทุ่งรัตน
3	สองแคว	ยอด	บ้านปางสำน บ้านผาสิงห์ บ้านผาลัก บ้านยอด
4	เฉลิมพระเกียรติ	ห้วยโก๋น	บ้านห้วยโก๋น
5	ท่าวังผา	ป่าคา	บ้านหนองบัว บ้านต้นฮ่าง
		ศรีภูมิ	บ้านคอนมูล
		จอมพระ	บ้านถ่อน บ้านยู
		แสนทอง	บ้านแฮะ บ้านฮวก

(ที่มา: สมเจตน์ วิมลเกษม, 2535)

นอกนั้นชาวไทยที่ยังกระจัดกระจายอยู่ตามอำเภอเมือง อำเภอสันติสุข อำเภอ
เขียงกลาง อำเภอแม่จรม อำเภอบ้านหลวง แต่มีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3.3 ประวัติความเป็นมาของไทลื้อบ้านงอบ

3.3.1 ประวัติความเป็นมาของไทลื้อบ้านงอบ

ชาวไทลื้อบ้านงอบ จะอพยพมาจากไหน เมื่อไรนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด
มีภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างจากหมู่บ้านอื่น ในเขตอำเภอทุ่งช้างด้วยกัน จากการ
สอบถามพ่อกำนันบุญสวย อินทะรังษี (2545) อดีตกำนันตำบลงอบ และผู้สูงอายุของชาวไทลื้อ
บ้านงอบ เล่าว่า ได้ฟังจากผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่าให้ฟังว่า ย้ายมาจากทางใต้ของประเทศจีน มณฑลยูนนาน
แคว้นสิบสองปันนา ทางเมืองสิง เมืองน่าน เมืองพง เมืองยู เมืองหลวงภูคา และเมืองงอบ บางส่วนก็
บอกว่า มาจากเมืองหลวง และเมืองยองโดยย้ายเข้ามาอยู่ที่ตำบลงอบ เป็นเวลานาน หลายชั่วอายุคน
อย่างไรก็ตาม พงศาวดารเมืองน่าน ไม่ปรากฏว่า เจ้าผู้ครองนครน่าน ได้กวาดต้อนเอาชาวเมืองหลวง

และเมืองของเข้ามาที่เมืองน่านเลย นอกจากนั้น สำเนียงภาษาพูดของชาวไทลื้อบ้านงอบต่างกับภาษาพูดของลื้อ เมืองหล้า ที่บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา

การวิเคราะห์ความเป็นมาของไทลื้อบ้านงอบ มีความเป็นไปดังนี้

1. ย้ายมาจากเมืองงอบ แคว้นสิบสองปันนา ซึ่งมีชื่อเดียวกับชื่อบ้านงอบในปัจจุบัน และจากประวัติศาสตร์เจ้าเมืองน่านได้กวาดต้อนเอาคนเมืองงอบเข้ามาในเมืองน่านด้วย
2. ย้ายมาจากเมืองยู้ แคว้นสิบสองปันนา ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านงอบ จะนับถือผีเมือง คือ เจ้าเมืองยู้ ซึ่งเป็นผีเมืองที่คนบ้านงอบให้ความเคารพนับถือ ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าอาจจะนับถือผีเดียวกันกับเมืองยู้
3. ย้ายมาจากเมืองสิง เมืองน่าน เมืองพง และเมืองหลวงภูคา ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยเจ้าหลวงสุมนเทวราช เจ้าเมืองน่าน ในราวปี พ.ศ. 2355 ได้กวาดต้อนเอาชาวไทลื้อมาจากเมืองหลวงภูคา เมืองพง เมืองยู้ เมืองหล้า เมืองเชียงแจ้ง เมืองบาง เมืองหย่วน เข้ามาอยู่ในจังหวัดน่าน พะเยา เชียงราย

สำหรับประวัติความเป็นมาของชาวไทลื้อบ้านงอบนั้น ต้องอาศัยการศึกษา ค้นคว้าจากหลายสาขา เพื่อหาที่มาที่แน่นอน เช่น อาจมีการศึกษาหน่วยเสียงของภาษาไทลื้อ ตามทฤษฎีภาษาศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบหาที่มาของชุมชนไทลื้อบ้านงอบ จากชุมชนไทลื้ออื่นๆ ในจังหวัดน่าน และเปรียบเทียบกับไทลื้อในมณฑลยูนนาน ก็อาจได้ที่มาของชุมชนบ้านงอบ

ตำบลงอบ เป็นตำบลที่มีชาติพันธุ์ไทลื้อ ตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่น เป็นกลุ่มบ้านขนาดใหญ่ โดยมีจำนวนประชากร และครัวเรือน ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลหมู่บ้านไทลื้อบ้านงอบ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

ชื่อบ้าน	หมู่ที่	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากร
1. บ้านงอบศาลา	1	138	570
2. บ้านทุ่งสุน	4	129	586
3. บ้านงอบเหนือ	5	160	636
4. บ้านงอบใต้	8	100	419
5. บ้านงอบกลาง	9	122	458
6. บ้านไต้ร่มโพธิ์ทอง	10	104	398
รวม		753	3,067

(ที่มา: สถานีอนามัย ตำบลงอบ, 2544)

3.3.2 ประวัติความเป็นมาของตำบลงอบ

ตำบลงอบ ตั้งอยู่ในเขตความปกครองของอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ชื่อของตำบลใช้ชื่อ "ตำบลงอบ" เนื่องจากหมู่บ้านงอบเป็นหมู่บ้านหลักของตำบล และตั้งชื่อตำบลเป็นชื่อของหมู่บ้าน จำนวน 4 หมู่บ้าน (งอบศาลา งอบเหนือ งอบใต้ งอบกลาง)

คำว่า "งอบ" ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า "งอบ" ว่าเป็นเครื่องสวมศีรษะ สำหรับกันแดด กันฝน สานด้วยไม้ไผ่ กระจุกด้วยใบลาน รูปคล้ายกระชาดคว่ำ มีรังสำหรับสวมศีรษะ ใช้อย่างหมวก ชื่อตำบลนี้ไม่ทราบประวัติว่าใครตั้ง แต่สันนิษฐานว่า ไม่ใช่ความหมายดังเช่นพจนานุกรมกล่าวไว้อย่างแน่นอน เพราะคำว่า "งอบ" เป็นภาษาไทยกลาง ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกหมวกที่มีลักษณะดังกล่าวว่า "กุ่ม"

ผู้สูงอายุในหมู่บ้านให้ความหมาย และมีความเห็นว่า "งอบ" อาจแผลงมาจากคำว่า "ง่อม" ซึ่งแปลว่า เจ็บเหงา เนื่องจากสมัยก่อน เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านใหม่ มีคนอาศัยอยู่จำนวนน้อยต่อมามีคนมากขึ้น ไม่เจ็บเหงาเหมือนในอดีต ก็เลยเปลี่ยนจากบ้านง่อมมาเป็น บ้านงอบ ซึ่งใกล้เคียงกับชื่อเดิม หรือไม่ก็เพี้ยนมาเป็นงอบ ตามวิวัฒนาการของภาษา

หมู่บ้านไทลื้อบ้านงอบ เดิมที่เป็นหมู่บ้านเล็กๆ โดยบรรพบุรุษได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำงอบไหลผ่าน และไปบรรจบกันที่แม่น้ำน่าน ด้านท้ายหมู่บ้าน เหมาะสำหรับการทำกิน ต่อมาประชากรเพิ่มขึ้น ได้มีการขยายตัวของชุมชน และการแบ่งแยกเป็นหมู่บ้าน และตำบลในเวลาต่อมา โดยมีผู้ปกครองตำบลงอบตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงทำเนียบผู้ปกครองของตำบลงอบ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ลำดับที่	ชื่อผู้ปกครอง	ระยะเวลาปกครอง
1	พระยาพรหมสาร	ปี พ.ศ. 2420 - 2439
2	แสนหลวง ไชยมงคล	ปี พ.ศ. 2439 - 2455
3	แสนยวิราช	ปี พ.ศ. 2455 - 2475
4	กำนันวงศ์ คำรังษี	ปี พ.ศ. 2475 - 2500
5	กำนันวงศ์ งามธุระ	ปี พ.ศ. 2500 - 2501
6	กำนันจันทร์ ร่อนทอง	ปี พ.ศ. 2501 - 2514
7	กำนันธรรมสอน อินยา	ปี พ.ศ. 2514 - 2515

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อผู้ปกครอง	ระยะเวลาปกครอง
8	กำนันบุญสวย อินทะรังษี	ปี พ.ศ. 2515 – 2524
9	กำนันประเสริฐ อินทะรังษี	ปี พ.ศ. 2524 - 2525
10	กำนันสัมพันธ์ ร่อนทอง	ปี พ.ศ. 2525 - 2526
11	กำนันสม เทพจันตา	ปี พ.ศ. 2526 - ปัจจุบัน

(ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลงอบ, 2544)

ชนชาติไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมตลอดจนการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตน นอกจากนี้ยังมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างจากคนพื้นเมืองที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน วิถีการดำเนินชีวิต เพื่อให้ทราบถึงลักษณะความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมชุมชนของชาวไทลื้อบ้านงอบ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

ชาวไทลื้อได้อพยพเข้ามาทางภาคเหนือของประเทศไทย เชื่อกันว่า อพยพเข้ามาหลายครั้ง ทั้งเหตุผลทางการเมืองและเหตุผลในการดำรงชีวิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ทำกินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่เพื่อทำการเกษตรถูกจำกัดลงด้วยเหตุผลทางการเมือง ได้รับการกดขี่ข่มเหงจากชนชั้นผู้ปกครอง คือ จีน พม่า กลุ่มชนไทลื้อจึงได้รวมตัวกันอพยพเข้ามาอาศัยทำกินบนผืนแผ่นดินทางตอนเหนือของประเทศไทยบางกลุ่มก็ถูกกวาดต้อนเข้ามาในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” นอกจากนั้น ชำนาญ รอดเหตุภัย (2517) ได้กล่าวไว้ในวรรณกรรมไทลื้อว่า ชาวไทลื้อมีภูมิลำเนาเดิมอยู่แคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยหลายครั้ง โดยอพยพเข้ามาทางตอนเหนือของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ

สายที่ 1 อพยพเข้ามาในสมัยพระเจ้ากาวิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่ ในราวปี พ.ศ. 1399 ได้กวาดต้อนเอาคนไทลื้อ ไทใหญ่ ไทจีน และเผ่าอื่นๆ มาจากเมืองยอง เมืองบาง เมืองยู้ เมืองหลวย เอามาไว้ที่เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เป็นต้น

สายที่ 2 อพยพมาทางเมืองน่าน สมัยเจ้าหลวงสุมนเทวราช เจ้าเมืองน่าน ในราวปี พ.ศ. 2325 - 2355 ได้กวาดต้อนเอาชาวไทลื้อมาจากเมืองหลวงภูคา เมืองพง เมืองยู้ เมืองลำ เมืองเชียงแจ้ง เมืองบาง เมืองหย่วน เข้ามาอยู่ในจังหวัดน่าน พะเยา เชียงราย

ชาวไทลื้อ บ้านงอบเชื่อว่า มาจากสายที่ 2 จากคำบอกเล่าของอดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9 นาย

จันทร์ เทพจันดา (2545) กล่าวว่า ในอดีตหมู่บ้านไทลื้อมีอยู่รวมกันเพียง 12 ครัวเรือน บ้านงอบเดิม ในอดีตตั้งอยู่บ้าน อูร์ริมฝั่งแม่น้ำน่านด้านทิศตะวันตกมากกว่า 200 ปี ที่เล่าสืบต่อกันมาภายหลังเกิด อุทกภัย แม่น้ำน่านเอ่อล้นตลิ่ง จึง ได้อพยพขึ้นมาตั้งอยู่บนเนินเขาที่เป็นงอบในปัจจุบัน

3.4 ลักษณะที่ตั้งและเขตติดต่อ

ลักษณะที่ตั้ง

ตำบลงอบ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ติดกับทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1080 ถนนสาย น่าน - ทุ่งช้าง - เฉลิมพระเกียรติ อยู่ห่างจากอำเภอทุ่งช้าง 10 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัด 98 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลงอบ ตั้งอยู่ในช่องหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันออกจะมีเทือกเขาค่อนข้างสูงมาก มีแม่น้ำไหลผ่านทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน และมีลำน้ำงอบ ไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ลำน้ำงอบนี้มีปริมาณน้ำไหลไม่ค่อขามากนัก ในฤดูแล้งน้ำจะแห้งขอด แต่ก็ นับได้ว่า เป็นลำน้ำที่ใสสะอาดอยู่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดกับ	ตำบลปอน อำเภอทุ่งช้าง
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลมและ อำเภอทุ่งช้าง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
ทิศตะวันตก	ติดกับ	เมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว

การแบ่งเขตการปกครอง

ตำบลงอบ เดิมทีขึ้นอยู่ในความปกครองของตำบลปอน ต่อมาได้แยกออกมาเป็น ตำบลงอบ และได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน โดยใช้ถนนและลำน้ำงอบเป็นเส้นกั้น แบ่งเขตแต่ละหมู่บ้าน มีจำนวนหลังคาเรือน 1,127 หลังคาเรือน 1,294 ครอบครั้ว จำนวนประชากร 4,872 คน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลหมู่บ้าน หลังคาเรือน และประชากรในเขตตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง
จังหวัดน่าน

ชื่อบ้าน	หมู่ที่	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากร
1. บ้านงอบศาลา	1	138	570
2. บ้านห้วยสะแดง	2	46	138
3. บ้านภูคำ	3	42	147
4. บ้านทุ่งสุน	4	129	586
5. บ้านงอบเหนือ	5	160	636
6. บ้านน้ำลาด	6	78	315
7. บ้านขุนน้ำลาด	7	72	308
8. บ้านงอบใต้	8	100	419
9. บ้านงอบกลาง	9	122	458
10. บ้านไร่ร่มโพธิ์ทอง	10	104	398
11. บ้านมณีพฤกษ์	11	136	897
รวม		1,127	4,872

(ที่มา: สถานีอนามัยตำบลงอบ, 2544)

สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศในพื้นที่ตำบลงอบ แบ่งเป็น 3 ฤดู คือ

- ฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง มิถุนายน อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 40 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 484.2 มิลลิเมตร
- ฤดูฝน ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม ถึง ตุลาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 938.36 มิลลิเมตร ต่อปี อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 30 องศาเซลเซียส
- ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึง กุมภาพันธ์ อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 18 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 130 มิลลิเมตร

การคมนาคมสื่อสาร

การคมนาคมจากจังหวัดน่าน ถึงบ้านงอบ มีระยะทาง 98 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1080 สายน่าน - ทุ่งช้าง - เถลิงพระเกียรติ เป็นทางลาดยางตลอดสาย มีรถประจำทาง น่าน - ปอน วิ่งวันละประมาณ 10 เที่ยว ตั้งแต่เวลา 05.00 - 16.00 น. ส่วนถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และไม้ไผ่

อาชีพและรายได้

อาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตร ได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวน โดยเฉพาะสวนส้มเขียวหวาน มีรสชาติที่ดีที่สุดของจังหวัดน่าน เฉลี่ยรายได้ 6,336 บาท/คน/ปี ประชากรหนุ่มสาวส่วนใหญ่ไปทำงานยังต่างจังหวัดใกล้เคียง และกรุงเทพมหานคร

สาธารณูปโภค

มีไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคบริการตลอด 24 ชั่วโมง ส่วนน้ำอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่ยังมีปัญหา เพราะการขาดแคลนแหล่งน้ำถาวร ถ้าน้ำงอบที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้านในฤดูแล้ง น้ำจะแห้งขอดเป็นช่วงๆ บางหมู่บ้านได้เจาะน้ำบาดาลมาทำเป็นประปาหมู่บ้าน บางหมู่บ้านยังไม่มีอาศัยน้ำจากบ่อน้ำตื้นที่ขุดขึ้นมาเองของแต่ละครอบครัว

มีศูนย์โทรศัพท์ทางไกล ขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย จำนวน 1 แห่ง ผู้โทรศัพท์สาธารณะจำนวน 2 คู่ ส่วนในบ้านแต่ละครัวเรือน และส่วนราชการที่อยู่ในหมู่บ้านยังไม่มี การไปรษณีย์ โทรเลข มีที่ทำการไปรษณีย์ชั่วคราวในตำบลงอบ โดยมีเจ้าหน้าที่จากที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขอำเภอทุ่งช้างมาให้บริการรับและส่งจดหมายและพัสดุทุกวัน

3.5 โครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน

บ้านงอบ ณ ปัจจุบัน ถึงแม้จะห่างไกลจากตัวจังหวัดน่าน ระยะทางเกือบร้อยกิโลเมตร แต่ก็มิใช่หมู่บ้านห่างไกลความเจริญ ความเป็นอยู่ของพวกเขาแทบจะไม่แตกต่างจากคนในตัวเมืองน่านเท่าใดนัก ในหมู่บ้านมีวัด ชื่อวัดศรีดอนชัยงอบ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ ภายหลังจากการเกิดขึ้นของวัดและโรงเรียน ในปี พ.ศ. 2486 ซึ่งในช่วงนั้นเองที่กระแสพัฒนาได้เฟื่องฟูเป็นอย่างมาก มีการแลกเปลี่ยนพืช ผัก อาหาร ระหว่างกันต่อกัน จากหลายๆ หมู่บ้าน จึงเกิดเป็นตลาดของหมู่บ้าน และบางส่วนก็เป็นสินค้ามาจากตัวเมือง เข้ามาขายกันภายในหมู่บ้าน ภายหลังจาก 30 ปี ก็เริ่มมีรถประจำทาง รับ - ส่ง ผู้โดยสารจากหมู่บ้านเข้าตัวเมืองน่าน แม่ค้า พ่อค้า ทั้งหลายในหมู่บ้านสามารถเดินทางไปค้าขายระหว่างหมู่บ้านกับตัวเมืองสะดวกมากขึ้น

ชาวบ้านงอบ เริ่มมีไฟฟ้าใช้ถนนภายในหมู่บ้านที่เคยเป็นดินลูกรังก็ได้ถูกพัฒนาเป็นถนนคอนกรีต ถนนทุกสายภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมไผ่ บ้านงอบเข้าสู่กระแสพัฒนาเต็มตัวภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ ยุคแห่งบริโภคนิยม ระบบการผลิตดั้งเดิมที่ผลิต เพื่อยังชีพได้หายไป กลายเป็นระบบการผลิตแบบใหม่ เป็นการผลิตเพื่อขาย เพื่อจำหน่าย กับค่านิยมที่ฝังตัวจนกลายเป็นค่านิยมของความสมัยใหม่ นั่นคือ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” เงินคือพระเจ้าที่เนรมิตรได้ทุกอย่าง ทำให้ผู้คนละทิ้งถิ่นฐานท้องถิ่นของตนเองสู่การดิ้นรน หางานทำนอกชุมชนต่างจังหวัด เขวชนคนหนุ่มสาวกลับกลายเป็นมนุษย์แรงงานเพื่อตอบสนองกระแสพัฒนาของ

สังคมยุคใหม่ คงเหลือแต่คนแก่ เด็กเล็ก และหญิงชรา ที่เป็นผู้คอยเฝ้าบ้าน กระแสพัฒนาได้พัดผ่าน หมู่บ้านแล้วหมู่บ้านเล่า สร้างความเจริญไปทุกหย่อมหญ้า การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร เป็นไปอย่างทั่วถึง ยุคข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน การคมนาคมที่สะดวกสบาย น้ำไหลไฟสว่าง ระยะทางร้อยกิโลเมตร หรือหลายพันกิโลเมตรไม่ใช่ปัญหาอุปสรรคอีกต่อไป ตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1080 สายน่าน - พังซาง - เฉลิมพระเกียรติ เป็นทางลาดยางตลอดสาย มีรถยนต์โดยสารประจำทาง น่าน - ดำบลปอน ซึ่งเป็นตำบลสุดท้ายที่รถวิ่งสุดปลายทาง มีรถยนต์โดยสารวิ่ง รับ - ส่ง วันละประมาณ 10 เที่ยว (ทุกๆ 40 นาที จะมีรถยนต์โดยสารวิ่งออกสถานีที่ตำบลปอน - น่าน ตั้งแต่เวลา 05.00 - 16.00 น.)

โดยส่วนรวมแล้ว ชาวไทลื้อ บ้านงอบ ก็ทำมาหากินคล้ายๆ คนเมืองที่กล่าว คือ มีอาชีพทำนา ทั้งนาดำ และนาหว่าน ปลูกพืชไร่เศรษฐกิจหลายอย่างด้วยกัน เช่น ยาสูบ ถั่วเหลือง ข้าวโพด ผักชนิดต่างๆ และทำสวนไม้ผล อาทิ ส้ม ลำไย ลิ้นจี่ และมะม่วง หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ชุมชนไทลื้อหลายแห่ง ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ซึ่งพออาศัยเพาะปลูกได้บ้าง ก็จะปลูกหอม กระเทียม ยาสูบ ทำให้มีรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง ส่วนผู้ที่อยู่ตามเนินเขา (ที่ทำกิน) ก็จะปลูกส้ม ข้าวโพด (สำหรับเลี้ยงสัตว์) ผลผลิตอย่างแรกจะเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน ขณะที่ผลผลิตอย่างหลังจะขายเกือบทั้งหมด นอกจากนี้ยังหาอาหารได้จากป่า หาปลาได้จากแหล่งน้ำ ในแม่น้ำน่าน วิถีชีวิตวนเวียนอยู่ในรอบปี เช่นนี้มาโดยตลอด และปัจจุบันชาวไทลื้อบ้านงอบ ยังได้อนุรักษ์พื้นที่ป่าบางส่วนไว้เก็บหาของป่าหาหน่อไม้ และเป็นพื้นที่ป่าชุมชน ป่าหน้าหมู่บ้านของหมู่บ้าน ไว้เป็นแหล่งไม้ใช้สอยภายในหมู่บ้านของตนเองด้วย ซึ่งชุมชนไทลื้อจะช่วยกันอนุรักษ์ รักษาป้องกันไฟป่าไม่ให้เกิดขึ้น มีกฎระเบียบของหมู่บ้านที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกี่ยวกับป่าชุมชน (ป่าหน้าหมู่บ้าน) โดยชุมชนมีการจัดการป้องกันไฟป่าได้ดี ชุมชนไทลื้อได้จัดการอย่างมีจิตสำนึกของชุมชนเอง มีการปลูกเสริมป่า มีแนวเขตของหมู่บ้าน โดยอาศัยสันเขา ลำห้วย เป็นเส้นแบ่งเขต เป็นตัวแสดงที่บ่งบอกรับรู้ ระหว่างชุมชนไทลื้อด้วยกัน ทั้ง 6 หมู่บ้าน และในการปลูกเสริมป่าชุมชนของชาวไทลื้อ โดยเฉพาะบ้านงอบกลาง หมู่ที่ 9 ได้เป็นผู้ริเริ่มการปลูกไม้ของหมู่บ้านในพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 10 ไร่ของตนเองก่อนหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ดี ที่ชุมชนชาวไทลื้อ ได้มองเห็นความสำคัญถึงไม้ไผ่ ที่กำลังร่อยหรอมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ ซึ่งจากสภาพป่าธรรมชาติใกล้หมู่บ้าน จำนวนไม้ป่าจากธรรมชาติ เริ่มหายากเข้าไปทุกขณะ ในขณะที่จำนวนประชากรของชุมชนไทลื้อ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งสังเกตได้จากชุมชนที่อยู่อาศัยในตำบลงอบ ลักษณะที่อยู่อาศัยกลายเป็นชุมชนหนาแน่นไปแล้ว บ้านติดบ้าน หลังคาบ้านชนหลังคาบ้าน รอบรั้วขอบชิดแทบไม่จำเป็นต้องมี

ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนในยุคดั้งเดิมยังคงเหลือร่องรอยอยู่บ้าง ชาวบ้านได้พัฒนาและสืบทอดระบบการผลิต และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

เช่น การทำไร่หมุนเวียน การทำนา การหาอยู่หากินกับป่า การหาปลาในแหล่งน้ำ ทั้งนี้โดยอาศัยโครงสร้างความสัมพันธ์ที่พึ่งพากันในชุมชน อย่างใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อนพ้องที่มีค่านิยม "เอามื้อ ต่อมื้อ" กลุ่มเหมืองฝาย การสืบสานกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เช่น หมอเมือง (หมอทำพิธี) และพระสงฆ์ อันเป็นสถาบันสำคัญของชุมชน

พัฒนาการของชุมชนบ้านงอบ ตั้งแต่จุดเริ่มต้นมาเป็นไปอย่างช้าๆ และต่อเนื่องมากกว่า 200 ปี อันเป็นผลจากความอิสระของชุมชน จากอำนาจรัฐภายนอก และระบบเศรษฐกิจการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ยังมีได้ผูกพันกับเศรษฐกิจภายนอกมากนัก แต่จุดเปลี่ยนที่สำคัญก็คือกระบวนการพัฒนาจากภายนอกในทุกๆ ด้าน ได้เข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นอำนาจการปกครองของรัฐที่ก้าวเข้ามาจัดการปกครอง และทรัพยากรในชุมชน พืชพาณิชย์ การศึกษาแบบใหม่ สาธารณสุขแผนใหม่ โครงสร้างพื้นฐานแบบใหม่ และอื่นๆ ที่ได้ส่งผลกระทบต่อระบบคิด ความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมของผู้คนในการผลิตและการบริโภคเอง อีกทั้งยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนอีกด้วย

แต่กระนั้นก็ตาม มีชุมชนไหนที่ไม่ได้รับผลกระทบ และเกิดการเปลี่ยนแปลงบ้าง ชุมชนบ้านงอบก็เป็นตัวอย่างที่ดีของจุดเปลี่ยนแปลงผ่านจากชนบทดั้งเดิม สู่วัฒนชนบทแบบใหม่ โดยเฉพาะในแง่ของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของระบบนิเวศท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญต่อความอยู่รอดของชุมชน โดยเฉพาะความมั่นคงของระบบวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมที่สืบต่อกันมา การเข้าถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะต้องย้อนหลังไปถึงประวัติศาสตร์ชุมชน ในการจัดการระบบวัฒนธรรมชุมชน ตั้งแต่ยุคดั้งเดิม และเชื่อมต่อไปสู่สภาวะการณ์ปัจจุบัน เพื่อจะชี้ว่ารากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านงอบ จะเป็นต้นทุนในการปรับกระบวนการจัดการ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับความหลากหลายทางชีวภาพ ภายใต้ระบบนิเวศท้องถิ่น เพื่อความอยู่รอดของชุมชนอย่างไร

3.6 องค์ประกอบของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไทลื้อ

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านภาษา ภาษาของชาวไทลื้อ นับเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากภาษาอื่น ประกอบด้วย ภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งในปัจจุบันนี้ คนไทลื้อยังนิยมใช้ภาษาพูดในการติดต่อสื่อสารกันในกลุ่มชาวไทลื้อเอง และชาวไทลื้อสามารถติดต่อกับคนกลุ่มอื่นโดยใช้ภาษาพื้นเมือง หรือภาษาไทยกลาง จากการสอบถามจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน พบว่า เด็กๆ ในหมู่บ้านมักจะพูดภาษาพื้นเมือง หรือภาษาไทยกลางมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการที่เด็กเข้าศึกษาในโรงเรียน และทางโรงเรียนให้เด็กเรียนหนังสือโดยใช้ภาษาไทยกลาง และไม่让孩子พูดภาษาไทลื้อ

ขณะที่เรียนหนังสือ ซึ่งในปัจจุบัน ทางโรงเรียนเองก็พยายามที่จะปรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาลงมาต่อไป

ในส่วนของภาษาเขียนของชาวไทลื้อบ้านงอบที่ได้เก็บรวบรวมไว้ ในรูปแบบของป๊อบสา ป๊อบใบลาน ได้แก่ ป๊อบตำราการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีส่งเคราะห์ การปิดภัย ป๊อบคำสู่ขวัญ เป็นต้น

2. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านศิลปกรรม ชาวไทลื้อบ้านงอบ เป็นกลุ่มที่ชอบกิจกรรมการละเล่น การสรรค์สร้างความสุขสนาน เพลิดเพลิน เพื่อให้เกิดความรื่นเริงในการดำเนินชีวิต ดังจะพบว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ไทลื้อบ้านงอบ จะมีความสามารถในการขับ จ้อย เล่าคำว ซอ และใช้คำพวนได้ค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจาก สมัยก่อนมักนิยมเล่าคำว จ้อย ซอ เพื่อเป็นการเกี้ยวสาวหรือเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ

ในปัจจุบันนี้ เด็กๆ รุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมที่จะเล่าคำว จ้อย ซอ ทั้งนี้เพราะมีเพลงสมัยใหม่เข้ามาทดแทน อย่างไรก็ตาม ชมรมผู้สูงอายุตำบลงอบ และโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 98 บ้านงอบได้พยายามที่จะฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยการจัดกิจกรรมสำหรับสอนเด็กๆ ให้ได้เรียนรู้และสามารถสืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองของไทลื้อให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กๆ ต่อไปในอนาคต

3.6.1 กลุ่มเป้าหมายของการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมไทลื้อบ้านงอบ มีหลากหลายรูปแบบ และเป็นองค์ประกอบหลายองค์ประกอบของสังคม ดังจะพบได้จากวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม การปฏิบัติต่างๆ ในปัจจุบัน หากมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่บุคคลต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับบุคคล ระยะเวลา ก็จะส่งผลให้การถ่ายทอดประสบความสำเร็จ โดยสามารถแยกกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่ควรได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ตามกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. กลุ่มผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนไทลื้อในปัจจุบันค่อนข้างสูง หากกลุ่มผู้นำชุมชนได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชน เข้าไปอย่างเพียงพอและเหมาะสม จะเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ตลอดจนถึงการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติและบรรทัดฐานของชุมชนต่อไปได้

2. กลุ่มคนหนุ่มสาว เป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหวและมักจะรับวัฒนธรรมจากภายนอกได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องจากการไปเรียนหนังสือ หรือการออกไปทำงานต่างชุมชน ทำให้มีโอกาสที่จะรับหรือเรียนรู้วัฒนธรรมไทลื้อน้อยกว่ากลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม การคอยกระตุ้นเตือนการต่อยอดทางวัฒนธรรม ภายใต้การใช้เหตุผลที่น่าเชื่อถือ ทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มคนหนุ่มสาวได้ ฉะนั้น

การทำให้คนกลุ่มนี้เกิดจิตสำนึกและรู้สึกรักในถิ่นฐานบ้านเกิด มีความเป็นไทลื้อในตัวเอง จึงมีความสำคัญต่อกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาก

3. กลุ่มเด็กนักเรียน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างมาก ต่อกระบวนการเรียนรู้ และถ่ายทอดทางวัฒนธรรมชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยแห่งการเรียนรู้และมีความบริสุทธิ์ทางด้านความคิด ดังนั้นหากมีกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การบรรจุเข้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา การส่งเสริมวิชาชีพท้องถิ่น จะช่วยให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนเข้าถึงกลุ่มเด็กนักเรียนได้เป็นอย่างดี และวัฒนธรรมเหล่านั้นก็จะถูกฝังเข้าไปในระบบความคิด และสามัญสำนึกของเด็ก หากสังคมมีแบบอย่างทางวัฒนธรรมที่ดีงาม ก็จะยิ่งส่งผลให้ความรู้สึกนึกคิด และโลกทัศน์ของเด็กเกิดการรับรู้และการปลูกฝังวัฒนธรรมชุมชนที่ดีงามให้กับกลุ่มเด็กนักเรียน ทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมไทลื้อเกิดผลสัมฤทธิ์ในระยะยาวและจะยังคงอยู่สืบไป

อย่างไรก็ตาม การสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ จำเป็นจะต้องถ่ายทอดสู่คนในชุมชนไทลื้อทุกคน เพื่อให้เกิดเครือข่ายสายสัมพันธ์ในชุมชน เกิดความร่วมมือและความเป็นเอกถึกษณ์ของชาติพันธุ์ไทลื้อที่เข้มแข็งต่อไป

3.6.2 กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม

ในการสืบทอดทางวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความรู้และภูมิปัญญา ที่มีอยู่ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสืบทอดความรู้ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมุ่งหวังให้คนในชุมชนได้มีความรู้ มีทัศนคติ และพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยการสืบสานและถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และการดำเนินชีวิต เพื่อการหาทางรอดร่วมกันในสังคม

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทลื้อบ้านงอบ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ยึดถือความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิต เช่น ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องการโชคลางต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในรูปแบบของพิธีกรรมและประเพณี เช่น การทำพิธีเฮกนา การทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีตานธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นกระบวนการแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยประสบการณ์และการปลูกฝังทางระบบความคิด และจิตใจเป็นสำคัญ

2. การสั่งสมทางวัฒนธรรม การที่คนเราเกิดมา และอยู่ในสังคมหนึ่งนั้น ก็ย่อมต้องรับเอาวัฒนธรรมของสังคมนั้นเข้าไป โดยการเรียนรู้จากผู้ที่อยู่รอบข้างถ่ายทอดให้ โดย

อาศัยการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับอยู่ตลอดเวลา จากการซึมซับเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่รอบตัวตัวเองเข้าไปนี้ ก่อให้เกิดการสะสมความรู้ เกิดเป็นความคิด และมีการปรับปรุง เสริมสร้างสิ่งใหม่ โดยอาศัยกระบวนการคิดและประสบการณ์ที่ได้รับ แล้วสืบทอดต่อให้แก่คนรุ่นต่อไป

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทลื้อบ้านงอบ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและผู้เยาว์วัย จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ ในการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ จากผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้สูงวัยในชุมชนเป็นประจำ ตั้งแต่เกิดมาได้เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาพูด การแต่งกาย วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับการถ่ายทอดมา และสะสมไว้โดยอาศัยประสบการณ์เป็นสำคัญ

3. การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ วิธีการดำเนินชีวิต กระบวนการคิดและวิธีปฏิบัติ จากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งนั้น สามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งจะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทลื้อตำบลงอบ มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการสั่งสมมาจากผู้เฒ่าผู้แก่มาสู่คนรุ่นใหม่ ผ่านทางการบอกเล่าให้ฟัง การปฏิบัติให้ดู การฝึกปฏิบัติ การสั่งสอนและเรียนรู้ เช่น การเล่าเรื่องราวชีวิตความเป็นมา การเข้าวัดฟังธรรม การพ่อนเจิงพ่อนคาบและการบวชเรียน เป็นต้น ซึ่งการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนนั้นต้องอาศัยประสบการณ์ที่มีอยู่ ภูมิปัญญาของผู้ถ่ายทอด ผ่านวิธีการที่เหมาะสมและเป็นธรรมชาติจึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสสังคมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้กระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมไทลื้อเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะผลกระทบจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และสื่อโฆษณาต่างๆ ทำให้เด็กวัยรุ่นให้ความสนใจจากสิ่งเร้าเหล่านั้น เช่น การแต่งกาย ที่แต่เดิมแต่งกายชุดไทลื้อ แต่ปัจจุบันจะใส่ชุดสากลทั่วไป ในด้านดนตรีและการร้องเพลงก็จะเป็นเพลงร่วมสมัยนิยมเป็นส่วนใหญ่ แต่ชาวไทลื้อบ้านงอบก็มีความพยายามที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรืองานกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมักจะนิยมแต่งกายชุดไทลื้อ และให้เด็กๆ แต่งกายชุดไทลื้อกัน นอกจากนั้นก็จะมีการจัดให้มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทลื้อในช่วงเทศกาลสงกรานต์ทุกปี มีการจัดทำพิธีกรรม พิธีเลี้ยงผีเมืองเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้น และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ จะเห็นว่าชาวไทลื้อได้มีความพยายามใช้ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นลูกหลานต่อไป

3.7 วัฒนธรรมชุมชนกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ในสภาพการเป็นอยู่ของชุมชนไทลื้อบ้านงอบ ต้องพึ่งพาป่าไม้ มีวิถีชีวิตอยู่กับป่ามา โดยตลอด ดังนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ จึงมุ่งหวังที่จะทำให้ทรัพยากรป่าไม้อย่างคงอยู่สืบต่อไป เพื่อให้ชุมชนไทลื้อสามารถคงอยู่ได้ และใช้ป่าไม้อยู่ตลอดไป เช่น วิถีการดำเนินชีวิตโดยอาศัยป่าไม้และแหล่งน้ำ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในการทำไร่ ทำสวน การเลี้ยงผี การสู่ขวัญ นอกจากนี้ ด้านความเชื่อที่ชาวไทลื้อได้พยายามปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้มีความเชื่อเกี่ยวกับผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ว่าทุกหนทุกแห่งล้วนมีเจ้าของ ดังนั้น การจะทำลายหรือตัดต้นไม้ ต้องขออนุญาตจากเจ้าของ ได้แก่ ผี หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเจ้าที่ก่อนทุกครั้ง

3.7.1 ระบบความเชื่อกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ระบบความเชื่อของชาวไทลื้อ มีส่วนสัมพันธ์กับโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของชุมชน ชาวไทลื้อบ้านงอบนับถือศาสนาพุทธ พร้อมกับการนับถือภูติผีเทวดาควบคู่กันไป ระบบความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านงอบแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่อทางพุทธศาสนา ชาวบ้านถือการทำบุญเป็นหลัก ผู้เฒ่าผู้แก่จะหมั่นไปทำบุญถือศีลเป็นประจำทุกวันพระ โดยตั้งแต่เช้าจัดเตรียมสำหรับอาหารคาวหวาน ดอกไม้ ธูปเทียนไปที่วัด ประกอบพิธีในวิหาร รับศีล ฟังเทศน์จากพระสงฆ์ และความเชื่อทางพุทธศาสนา ยังเป็นตัวกำหนดประเพณีสำคัญๆ ให้ชาวบ้าน ได้ยึดถือปฏิบัติ เช่น ประเพณีตั้งธรรมหลวง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

2. ความเชื่อเรื่องบุญ บาป ชาวไทลื้อมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของบุญ โดยเชื่อว่า บุญเป็นสิ่งดีงาม ควรแสวงหา สะสมและเพิ่มพูนให้มากๆ พบว่า มีการทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนผลบุญและส่วนกุศล ในบางครั้งมีการทำบุญไว้ให้แก่ตนเอง เพื่อสะสมไว้ในชาติภพหน้าก็ยังมี ส่วนบาปนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ควรหลีกเลี่ยงและละเว้น ชาวไทลื้อมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการไถ่บาป เช่น การบวชเพื่อไถ่บาป การปล่อยสัตว์ นอกจากนี้ การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลก็จะช่วยไถ่บาปได้อีกทางหนึ่งด้วย

3. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญและวิญญาณ เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจมานาน โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่า คนเรามีขวัญอยู่ในตัว 32 ขวัญ หากเกิดสิ่งที่เป็นอัปมงคลเกิดขึ้น จะทำให้ขวัญตกใจ หรือขวัญหาย (ขวัญหนีดีฝ่อ) จะทำให้ป่วยเป็นไข้ จะต้องให้หมอสู่ขวัญ มาทำพิธีเรียกขวัญ เก็บขวัญ (ซ่อนขวัญ เป็นการใช้สวิงตักเอาขวัญในบริเวณที่คิดว่าขวัญหล่นหาย) แล้ว

นำมาสู่ขวัญก็จะทำให้ขวัญกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว หายจากการเจ็บป่วยได้ พบว่าในชุมชนไทลื้อที่บ้านงอบ มีหมอสู่ขวัญ บั๊บสาที่มีคำสู่ขวัญค่อนข้างมาก เพราะชาวบ้านนิยมในการสู่ขวัญ หลังจากการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือการประสบเคราะห์กรรมต่างๆ

4. ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ชาวไทลื้อมีความเชื่อในเรื่องคาถาอาคม โขกลางของขลัง การสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตาและโหราศาสตร์

ความเชื่อเหล่านี้มีการแสดงออกในทางพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และการให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความเคารพและการยอมรับในอำนาจของภูติผีเทวดา อันเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ที่ถือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมา โดยการสืบทอดระบบความเชื่อ มาสู่รูปธรรมของการจัดการ และการปฏิบัติของคนในชุมชน จนเป็นข้อปฏิบัติ ข้อห้ามและจารีตประเพณีของคนไทลื้อบ้านงอบ

3.7.2 ความเชื่อเรื่องผีกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ความเชื่อในการนับถือผี เป็นความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมของชาวไทลื้อบ้านงอบ ชาวบ้านจะมีระบบคิดและความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์และเหนือธรรมชาติ มีความเชื่อเกี่ยวกับผีและนับถือผีต่างๆ มากมาย ได้แก่ ผีป่า ผีน้ำ ผีบ้านผีเรือน ผีเมือง ซึ่งเป็นผีที่คอยอารักขาคุ้มครองในที่ต่างๆ เชื่อว่าเมื่อจะทำการสิ่งใดจะต้องมีการบอกกล่าวให้ผีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เช่น จะแต่งงาน ต้องบอกผีบรรพบุรุษก่อน หรือถ้าจะทำนาปลูกข้าว ก็จะต้องบอกผีเจ้าที่หรือผิวนา ถ้าคนใดไม่บอกกล่าวผีต่างๆ เหล่านี้ จะทำให้ผู้นั้นเกิดเจ็บไข้ล้มป่วยลงได้ ชาวไทลื้อได้แบ่งผีออกเป็น 2 พวกใหญ่ๆ คือ ผีดี จะเป็นผีที่คอยปกป้องรักษา เช่น ผีเจ้าที่ ผีบ้านผีเมือง และผีไม่ดี ซึ่งจะคอยทำร้าย เช่น ผีกะ ผีปอบ ผีกองกอย ผีโป๊กกะ โลง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับผีของชาวไทลื้อ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ผีที่ชาวบ้านเคารพนับถือว่าเป็นผีที่คอยปกป้องรักษาให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม และผีที่คอยรักษาพืชผลในการทำมาหากินให้ได้ผลสมบูรณ์ จะมีการเลี้ยงผีเพื่อเป็นการตอบแทนในการคุ้มครองดูแล ปกป้องรักษาทุกปีและถ้ามีการปฏิบัติผิดกฎ หรือที่เรียกว่า “ผิดผี” ผลก็จะทำให้ครอบครัว สังคมของคนที่ทำผิดผีไม่มีความสุข มีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้น จะต้องมีการเลี้ยงผีเพื่อแก้ไขจึงจะหายได้

ชาวไทลื้อมีความเชื่อเกี่ยวกับภูติผีเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ อยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่อและการนับถือผีบรรพบุรุษ ที่คอยคุ้มครองปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่ร่มเย็น เป็นสุข โดยมีพิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เก่าแก่

ของชาวไทลื้อบ้านงอบก็คือ พิธีการเลี้ยงผี ซึ่งในหมู่บ้านจะมีหอผี ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ โดยจะมีการพิธีเลี้ยงผีทุกปี ได้แก่

1.1 เจ้าขาพญาจุมปู (พระยาขมภู) ซึ่งมีหอผีหรือศาลเจ้าอยู่ที่บริเวณหัวนาของหมู่บ้าน พ่ออินตะ วันชนะ (2545) ซึ่งเป็นข้าวจ้างประจำหอผีเจ้าขาพญาจุมปู เล่าว่า ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเทพดาเมืองและเป็นบรรพบุรุษหรือเชื้อสายทองเจ้าหลวง หรือเชื้อสายพระวงศ์ผู้ล่วงลับของชาวไทลื้อบ้านงอบ ประกอบด้วย เจ้าพญาจุมปู เจ้าเมืองผู้ เจ้าพ่อม้าขาว และเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก ซึ่งชาวบ้านจะทำพิธีกรรมบวงสรวงเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 12 ค่ำ หรือแรม 12 ค่ำ เดือน 8 เหนือ ประมาณเดือนมิถุนายน ก่อนฤดูทำนา โดยข้าวจ้างจะเป็นผู้กำหนดวันทำพิธีและดำเนินการประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงินหลังคาเรือนละ 20 บาท เพื่อนำไปจัดซื้อเครื่องสักการะบูชาเช่น ไห้ว ในวันงานชาวบ้านจะพากันไปยังบริเวณหอผี ซึ่งอยู่ที่บริเวณหัวนาของหมู่บ้าน โดยข้าวจ้างจะเป็นผู้นำดอกไม้ รูป เทียน เพื่อไปอันเชิญผีเจ้ามารับเครื่องสักการะบูชาในหอผี ในแต่ละปีจะใช้ควาย 1 ตัวเป็นเครื่องเช่น ไห้ว ในวันงานชาวบ้านจะพากันไปยังบริเวณหอผี (ศาลเจ้า) ซึ่งอยู่ที่บริเวณหัวนาของหมู่บ้านงอบ ข้าวจ้างจะนำดอกไม้ รูป เทียน เพื่ออันเชิญเจ้าพญาจุมปู เจ้าเมืองผู้ เจ้าพ่อม้าขาว และเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก มารับเครื่องสักการะบูชาในหอผี ข้าวจ้าง จะใช้วิธีการวามไม้เป็นการสื่อสาร โต้ตอบกับผี ถ้าไม้วายาวออกกว่าวามของข้าวจ้าง 2 - 3 นิ้ว ก็แสดงว่าผีได้รับเครื่องเช่น ไห้วแล้ว ชาวบ้านก็จะทำการฆ่าหมู แล้วข้าวจ้างก็จะนำเอา หัว หาง เครื่องใน และเนื้อบางส่วนทำลาบ และแกงอ่อมเนื้อ แล้วนำไปถวายแก่ผีเจ้า ผีในแต่ละหอผี ในระหว่างนี้ห้ามมิให้ผู้ใดกินอาหารก่อนเป็นอันขาด เมื่อผีรับเครื่องเช่นเสร็จ โดยข้าวจ้างจะถามแล้วทำการวามไม้ดู ถ้าแน่ใจว่าผีเจ้ามารับเครื่องเช่น ไห้วเรียบร้อยแล้ว ข้าวจ้างก็จะทำการบอกผีให้ปกป้องรักษาชาวบ้านให้หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขต่อไป เสร็จพิธีแล้วก็จะนำอาหารรับประทานกันที่บริเวณหอผีทั้งหมด ห้ามใครนำกลับบ้านเป็นอันขาด

1.2 เจ้าพ่อบ้านอิง หรือชาวบ้านนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เจ้าหมื่นจิ้น ตั้งศาลเจ้าอยู่ที่บ้านงอบศาลา หมู่ที่ 1 พ่อเปลี่ยน เทพจันตา (2545) ซึ่งเป็นข้าวจ้างประจำหอผีเจ้าพ่อบ้านอิง เล่าว่า เจ้าพ่อบ้านอิงเป็นเจ้าพ่อที่ชาวไทลื้อบ้านงอบให้ความเคารพนับถือกันมาก จะมีการทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบ้านอิงในช่วงเดือน 8 ถึงเดือน 9 เหนือ หรือประมาณเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปี หลังจากเสร็จพิธีบวงสรวงเจ้าขาพญาจุมปูแล้ว ก็จะทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบ้านอิง โดยชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงินหลังคาเรือนละ 10 บาท เพื่อใช้ซื้อเครื่องเช่น ไห้ว สักการะบูชา ในแต่ละปี จะใช้หมู 1 ตัว เป็นเครื่องสักการะบูชา

1.3 เจ้าบ้านพ่อตะ ซึ่งตั้งศาลเจ้าอยู่ที่บริเวณบ้านพ่อพงษ์ศักดิ์ อินทะรังษีบ้านงอบเหนือ หมู่ที่ 5 ตำบลงอบ ซึ่งถือเป็นบ้านเก่า หรือบ้านแรก หรือบ้านต้นตระกูล

นั่นเอง พ่อพงษ์ศักดิ์ อินทร์รังษี (2545) ซึ่งเป็นเจ้าของบ้านเล่าว่า เจ้าพ่อบ้านต๊ะ เป็นผีต้นตระกูล ซึ่งในชุมชนไทลื้อ บ้านงอบ ต้นตระกูลค่อนข้างน้อย ดังจะพบว่า มีนามสกุลหลักๆ อยู่ 5 นามสกุล ได้แก่ อินทร์รังษี คำรังษี งามธุระ เทพจันตา และวันชนะ นอกจากนั้นจะเป็นนามสกุลของเขตต่างบ้านที่มาอยู่ในชุมชน ซึ่งมีค่อนข้างน้อยมาก สำหรับการทำให้พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบ้านต๊ะนั้นจะทำพิธีบวงสรวงทุกปี หลังจากทำพิธีบวงสรวงเจ้าพญาจุมปู และเจ้าพ่อบ้านอิง เสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะทำการบวงสรวงเจ้าพ่อบ้านต๊ะ โดยใช้หมู 1 ตัว เป็นเครื่องสักการบูชา

1.4 ผีปู่ย่าหรือผีปู่ค่านางคำ หรือ ผีบรรพบุรุษประจำตระกูล ซึ่งชาวบ้านจะมีการเซ่นไหว้ทุกปี ในระหว่างเครือญาติเดียวกัน ที่บ้านที่มีศาลบรรพบุรุษตั้งอยู่ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษที่จากไป โดยในพิธีจะมีการเลี้ยงผี การเข้าทรงหลังจากนั้นก็ได้รับประทานอาหารร่วมกัน มีการพูดคุยถึงความเป็นอยู่ การทำมาหากิน

นอกจากสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่และข้าวจ้ำ พบว่าชาวไทลื้อบ้านงอบมีความเชื่อ และเคารพในผีบรรพบุรุษทุกๆ ปี คนในกลุ่มเครือญาติก็จะมาร่วมกันทำพิธีบวงสรวงผีบรรพบุรุษ ทำให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ร่วมกัน ทำให้ทุกคนรู้จักเป็นญาติพี่น้อง และมุ่งเน้นการสืบเชื้อสายมาจากต้นตระกูลเดียวกัน เพื่อให้เกิดความแน่นแฟ้นในหมู่เครือญาติ ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชนไทลื้อบ้านงอบ

2. ความเชื่อและการนับถือผีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ เช่น ผีตามเรือกวานไร่นา ผีเหมืองฝาย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่า จะคอยดูแลดิน น้ำและผลผลิตให้เจริญสมบูรณ์ และคอยปกป้องรักษาป่าเขาถ้ำนาไพร และสถานที่ต่างๆ ดังนี้

2.1 ผีจอม โปกผีโปกควาย เป็นผีประจำอยู่ที่จอมปลวกใหญ่กลางทุ่งกลางป่า และผีประจำอยู่ที่หนองน้ำที่ควายนอนแช่ โดยถ้าใครเผลอไปลบหลู่ดูหมิ่นเอาไม้ไปปัก เอาหลักไปเสียบโดยไม่บอกกล่าวขออนุญาต ผีอาจขุ่นเคืองมารบกวน ทำร้ายให้เจ็บป่วยได้

2.2 ผีโป่งผีย่า เป็นผีที่อยู่ประจำบริเวณที่เป็นป่าขึ้นแฉะ มีน้ำซึมออกมาโดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้าใครเข้าไปเหยียบย่ำหรือไปทำลายจะทำให้ผีโกรธและทำร้ายได้ ความเชื่อเกี่ยวกับผีโป่งผีย่านี้ มีความสัมพันธ์ในด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยตรง คือไม่ให้ใครเข้าไปทำลายแหล่งพื้นที่มีน้ำขัง และต้นไม้อุดมสมบูรณ์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้

2.3 ผีนางไม้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีที่สิงสถิตย์อยู่ตามต้นไม้ใหญ่ เวลาตัดต้นไม้ที่มีผีสิงสถิตย์อยู่ ตอนกลางคืนจะได้ยินเสียงเหมือนผู้หญิงร้องไห้ เพราะไม่มีที่อยู่ ผีนางไม้จะทำให้คนที่ตัดต้นไม้มีอาการเป็นไข้ ไม่สบาย ไม่รู้สึกตัว โดยชาวบ้านเชื่อว่าถูกผีนางไม้ตามมาเอาชีวิต ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นความเชื่อที่พยายามไม่ให้คนไปตัดต้นไม้ โดยเฉพาะต้นไม้ขนาดใหญ่

2.4 ผีหัวน้ำ ชาวบ้านเชื่อกันว่าบริเวณแหล่งต้นน้ำทุกแห่งที่เป็นที่ขึ้นและเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำ มักจะมีผีอยู่คอยดูแล ดังนั้นถ้าใครเข้าไปทำลายก็จะถูกผีหัวน้ำทำให้เกิดการเจ็บป่วย เป็นไข้ได้ นั่นหมายถึง ความเชื่อ ชาวบ้านเชื่อว่าผีหัวน้ำจะช่วยดูแลรักษาป่าต้นน้ำไว้ได้ หากใครไปทำลายก็จะถูกทำร้ายจากผีหัวน้ำได้

2.5 ผีโป๊กกะโล้ง ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีที่อยู่ในป่า ชอบแสดงอิทธิฤทธิ์ในเวลา กลางคืน เช่น เวลาเข้าป่าตัดต้นไม้มาสร้างที่พัก และมีการลากไม้ที่ตัดแล้วมาซึ่งที่พัก พอเวลากลางคืนผีโป๊กกะโล้งจะทำตามทุกอย่าง เช่น ได้ยินเสียงคนตัดไม้และมีการลากไม้ อีกกรณีหนึ่งเมื่อเข้าป่าแล้วทำสิ่งที่ชาวบ้านถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เช่น เอาหม้อแกงต้มน้ำในลำห้วยแทนที่จะใช้ขันหรือใบไม้ตักก็จะเกิดลมแรง และมีฝนตกหนักอย่างรุนแรง

2.6 ผีแม่ธรณีหรือผีเจ้าที่ เป็นความเชื่อของชาวบ้านว่า ผีแม่ธรณี เป็นผู้ดูแลรักษาทุกสิ่งทุกอย่าง ดังนั้น ในการทำสวน ทำไร่ จึงมีการบนบานให้แม่นางธรณีหรือเจ้าที่ว่าจะมาปลูกพืชผล ขอบอย่าให้มีแมลงมาทำให้พืชผลเสียหาย หลังจากที่ชาวบ้านขายผลผลิตก็จะมีการเลี้ยงผีแม่ นางธรณีหรือผีเจ้าที่ด้วย ไก่ หัวหมู หรือวัว แล้วแต่การบนบานไว้

2.7 ผีเหมืองฝาย เป็นผีที่สิงสถิตย์อยู่ที่เหมืองฝาย โดยชาวบ้านผู้ใช้น้ำจากฝายนั้นๆ ได้ทำการบนบานไว้ว่า ให้ผีประจำฝายช่วยดูแลรักษาอย่าให้ฝายพังถ้ามีน้ำไหลมาเยอะ ในทุกๆ ปีจะมีการไหว้ ปัจจุบันผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมจะลดลง ผู้ประกอบพิธีกรรม คือ หัวหน้าเหมืองฝายหรือแก่เหมือง และชาวบ้านเจ้าของนา การไหว้จะกระทำก่อนฤดูทำนาโดยมีเครื่องเช่น เช่น ไก่ เหล้า ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น ก่อนที่จะพิธี สมาชิกเหมืองฝายจะมาร่วมกันขุดลอกฝาย เพื่อนำเอาเศษดิน หิน และโคลนออกจากฝาย เพื่อให้มีน้ำไหลสะดวกขึ้น

จากความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติ ชาวไทลื้อ พยายามปลูกฝังความเชื่อของคนในชุมชนให้เกิดความกลัว และเกิดความเคารพยำเกรงกับสถานที่อยู่อาศัยของผี สถานที่ซึ่งศักดิ์สิทธิ์ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ถ้าหากใครเข้าไปทำลาย ก็จะถูกทำร้ายโดยผีต่างๆ ตามที่ที่มีความเชื่อถือกันมา

3.8 การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี

ภัททิยา ยิมเรวัต (2540: 5) กล่าวว่า สังคมมนุษย์ในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อยู่ตลอดเวลา มีสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา มีสิ่งใหม่ ปรากฏขึ้นอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้นจะเป็นขั้นตอนเป็นลำดับขั้นกันมา การเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งนี่จะมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์สังคมมนุษย์แต่เดิมนั้นเป็นสังคมที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เป็นสังคมเร่ร่อนทำมาหากินโดยอาศัย

แรงงานคนและสัตว์เป็นหลักมนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่เช่นนี้มาเป็นเวลานานนับเป็นพันปี ในปัจจุบันเรายังพบกลุ่มสังคม - วัฒนธรรม หรือกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มแม้ในประเทศไทยเราเองที่ยังใช้ชีวิตแบบสังคมเร่ร่อนดังกล่าว เช่น กลุ่มสังคมของพวกมลาบรี (ผิทองเหลือง) หรือพวกเซม้ง - ซาไก เป็นต้น จากที่เคยอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆ ก็รวมตัวกันมากขึ้น ใหญ่ขึ้น มีการตั้งถิ่นฐานตั้งบ้านเรือน จนพัฒนาเป็นเมือง การดำเนินชีวิต การทำมาหากินก็มีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงจาก การใช้แรงงานคนและสัตว์ มาใช้เครื่องจักรกลในการผลิตขึ้น ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมากมาในการผลิต ระเบียบเองได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ขึ้นมากมายในสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสาร เดินทางค้าขาย การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในวิถีชีวิตของคนในสังคมหลายด้านด้วยกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี

3.8.1 ระบบความเชื่อ

ระบบความเชื่อจัดเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม เหมือนกับสถาบันอื่นๆ เช่น สถาบันเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สถาบันต่างๆ เหล่านี้ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด ความเชื่อต่างๆ ของมนุษย์ย่อมจะเกิดขึ้นภายหลังจากการเรียนรู้ และเข้าใจในเหตุการณ์ที่มีอยู่มาอธิบาย ความเชื่อนี้ นับว่าเป็นการมองเหตุผลนั้นเป็นได้ 2 แบบ คือ แบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน และแบบศาสตร์สมัยใหม่

ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาสังคมมนุษย์ เรา จะเข้าใจความคิดของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ หรือแม้แต่มนุษย์ด้วยกันเอง ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมได้ก็โดยการเข้าใจ ระบบความเชื่อ - ศาสนานั้นเอง เพราะแต่ละสังคมวัฒนธรรมก็จะมีวิถีคิด - ปฏิบัติ เฉพาะของตนเองขึ้นอยู่กับความต้องการของสมาชิกในสังคมนั้นๆ ไม่มีวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมไหน ที่จะดีไปกว่าอีกสังคมหนึ่งได้ อย่งไรก็ตามศาสนาความเชื่อนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะเมื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของมนุษย์ก็จะต้องเป็นไปตามวิถีชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ตามความต้องการของแต่ละยุคสมัย ระบบความเชื่อหรือระบบอื่นๆ ที่รวมอยู่ในสังคมวัฒนธรรมหนึ่งก็ต้องปรับให้ผสมผสานกลมกลืนและสอดคล้องกันตามไปด้วย

ว/ทห
305. 89591
ก 586 ก

เลขหมู่.....

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3.8.2 ระบบความเชื่อในสังคมไทยและสังคมอื่นในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

สังคมไทยก็มีลักษณะเหมือนกับสังคมประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งถ้ามองอย่างกว้างๆ แล้วจะประกอบไปด้วยหลายๆ กลุ่มชาติพันธุ์สังคมวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นต่างก็มีวัฒนธรรมความเชื่อที่เฉพาะของตนเอง วัฒนธรรมความเชื่อที่สำคัญและมีผลกระทบต่อระบบสังคมในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ คือ ความเชื่อในสิ่งหรืออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ อำนาจนี้จะบันดาลให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นปาฏิหาริย์หรือเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ โดยเฉพาะมนุษย์ในยุคโบราณที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญเมื่อมนุษย์ไม่เข้าใจว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ดังนั้น เพื่อให้อำนาจนั้นบันดาลให้มนุษย์ได้รับแต่สิ่งที่ดีๆ มนุษย์จึงต้องหาทางสื่อสารกับอำนาจนั้นจึงมีการประกอบพิธีกรรม หรือมีการเซ่นบวงสรวงบูชาต่างๆ เกิดขึ้น และมนุษย์จะต้องปฏิบัติพิธีกรรมเหล่านั้นสืบทอดกันมาอย่างสม่ำเสมอ มิเช่นนั้นอำนาจลึกลับนั้นก็จะเป็นอันตรายให้เกิดขึ้นได้ อำนาจลึกลับหรือสิ่งเหนือธรรมชาตินี้อาจอยู่ในรูปของผีบางเทวดา กูตผี วิญญาณเทพเจ้า พระ และอื่นๆ

ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผีจัดว่าเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีความสำคัญยิ่งในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาว ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยในประเทศไทย ชาวลาวในประเทศลาว ไทดำ ไทขาว ไทแดง ในเวียดนาม ไทลื้อในสิบสองปันนา ต่างก็มีความเชื่อในผีฟ้า ผีแดน ผีบรรพบุรุษ มีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อผีต่างๆ เหล่านี้ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าผีมีอยู่ในธรรมชาติในป่า เขา แม่น้ำ ลำธารต่างๆ รวมทั้งในบ้านเรือนในหมู่บ้านอีกด้วย

3.8.3 พิธีกรรม - ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเนื่องมาจากความเชื่อ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อมนุษย์เรามีระบบความเชื่อในเรื่องใดๆ ก็มีข้อปฏิบัติที่จัดเป็นพิธีกรรมเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อนั้น พิธีกรรมต่างๆ นี้จะต้องยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีของสมาชิกกลุ่มสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ตามความเชื่อนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นการบวงสรวงบูชา การเซ่นสังเวย การสวดมนต์ไหว้พระ ขอร้องอ้อนวอนเทพเจ้าผีต่างๆ ตลอดจน การรื่นเริงที่เกี่ยวข้องเนื่องในพิธีกรรมนั้นๆ

พิธีกรรมต่างๆ ที่แต่ละสังคมยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องกันมาพอจะจัดแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต
2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคม

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องตลอดชีวิตหนึ่งของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย มนุษย์แต่ละคนจะต้องผ่านเหตุการณ์ที่ถือกันว่าสำคัญต่อชีวิตมนุษย์เป็นระยะไป แต่ละระยะนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นและมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์นั่นเอง เช่น ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด ได้แก่ ประเพณีตัดผมไฟ ประเพณีทำขวัญ การตัดจุก การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน

ในสังคมเกษตรกรรม เช่นในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ การทำมาหากินของประชากรจะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติมากที่สุด เพราะระบบการผลิตต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์เพื่อความคงอยู่ของชุมชนเหมือนเป็นการบังคับธรรมชาติกลายๆ มนุษย์จึงต้องมี พิธีกรรมประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจุกบั้งไฟ การแห่ นางแมวขอฝน การบูชาผีไร่ ผีนา ผีน้ำ เป็นต้น เมื่อเสร็จฤดูการผลิต ได้ผลผลิตดีเป็นที่พอใจแล้วก็จะมีการจัดพิธีกรรมขึ้นเพื่อเป็นการขอบคุณ

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมประเพณีต่างๆ ดังกล่าวนี้ สมาชิกในแต่ละกลุ่มสังคมได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มสังคม แต่การนับถือและการปฏิบัตินั้นจะดำรงอยู่ต่อไปหรืออาจจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้างนั้น ก็ขึ้นอยู่กับ การปรับตัวของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม ในเงื่อนไขของเวลาและสภาพแวดล้อมนั่นเอง

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคม

พิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมนี้อาจมีบทบาทสำคัญในการทำให้สมาชิกของชุมชนหรือสังคม รู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นโอกาสพิเศษที่สมาชิกจะได้มาร่วมกันประกอบพิธีกรรมร่วมสนุกสนานรื่นเริงกันซึ่งพิธีกรรมประเภทนี้จะช่วยทำให้สมาชิกทุกคนของสังคมนั้นรับรู้และรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ

3.8.4 การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี

สังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกกลุ่มทุกเผ่าพันธุ์ในปัจจุบันนี้ได้ผ่านการปรับตัวเปลี่ยนแปลงอันเป็นกระบวนการภายในของแต่ละกลุ่มสังคมในเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมือง ปรับเปลี่ยนมาโดยตลอดการเรียนรู้ต่างๆ ของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ความคิด ความสนใจต่างๆ ของกลุ่มสังคม ชุมชน ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการหลายครั้งหลายครา และยังคงมีการเปลี่ยนแปลงต่อไปไม่หยุดยั้ง

ในปัจจุบันวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากสังคมไทยก็ต้องปรับตัวให้เป็นไปตามกระแสภายนอกที่เข้ามานั้นๆ ในยุคของโลกไร้พรมแดนนี้ดูเหมือนว่า สังคมไทย

กำลังเปลี่ยนแปลงไปเกือบจะทุกด้านอย่างรวดเร็ว ซึ่งทั้งนี้ก็เนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์นั่นเอง สมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมไทยปัจจุบันสามารถรับรู้เรื่องราวข่าวสารสนเทศโดยอาศัยเครื่องมือสำคัญแห่งยุคคือ คอมพิวเตอร์ผ่านระบบดาวเทียม นั่นคือ คนในสังคมไทย สามารถเรียนรู้ได้ รับข่าวสารได้มากเท่ากับคนในสังคมโลกตะวันตก สามารถรับรู้แบบแผนการดำเนินชีวิต พฤติกรรม ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ ผ่านสื่อต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย โดยมีภาษาเป็น สื่อกลางในการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ ความเชื่อที่ว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของคนไทย เริ่มเปลี่ยนไป คนไทยสื่อสารกันด้วยคอมพิวเตอร์ก็ต้องสื่อสารกันโดยใช้ภาษาอังกฤษ วัฒนธรรม ทางภาษาก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย

เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ย่อมมีผลกระทบมาสู่วัฒนธรรมความเชื่อ ของคนในสังคมอย่างแน่นอน ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ไม่สามารถอธิบายได้ในอดีต ก็อาจจะสามารถ หาคำตอบได้จากสังคม - วัฒนธรรมอื่นๆ ความเชื่อในบางเรื่องก็หมดไป เมื่อเราสามารถอธิบายได้ ในเชิงรูปธรรมแล้ว เป็นต้น สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านความเชื่อ และ ขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมปัจจุบันพอจะรวบรวมเป็นแนวทางได้ดังนี้คือ

1. ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี
2. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต
3. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ/ การพัฒนา ทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม
4. การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อม
5. การคมนาคมสื่อสารด้วยระบบทันสมัยและรวดเร็ว
6. การติดต่อสัมพันธ์แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มสังคมอื่น

อย่างไรก็ตามจากการที่ได้มองภาพรวมของระบบความเชื่อในสังคมไทยนั้น พบว่า ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรความเชื่อต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วมิได้ถูกทำลายลงเลย ความเชื่อต่างๆ นั้นยังคงดำรงอยู่อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการนับถือผี นับถือเทวดา เทพเจ้า อำนาจลี้ลับต่างๆ ความเชื่อความยึดมั่นในศาสนาพุทธ ความเชื่อในจิตวิญญาณ สิ่งเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลต่อความคิด การปฏิบัติ พฤติกรรมของสมาชิกในสังคมทั้งสิ้น เพียงแต่รูปแบบของการแสดงออก ของความเชื่อ เหล่านั้นทางพิธีกรรมประเพณี อาจจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง ไปบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ และในระยะเวลาต่างๆ กัน ความเชื่อใด จะสำคัญกว่านั้นขึ้นอยู่กับทางเลือกของแต่ละกลุ่มสังคมเพื่อให้สนองตอบความต้องการของสังคม นั้นให้มากที่สุด ดังนั้นการปรากฏขึ้นใหม่ของการนับถือเทพเจ้าต่างๆ ในสังคมไทยก็เนื่องมาจาก ความต้องการของคนในสังคมนั่นเอง

การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อนั้นไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วหรือทันสมัยแค่ไหนความรูสึกไม่มั่นคงในจิตใจของมนุษย์ไม่ได้ลดลงเลย ในบางสังคมความรู้สึกดังกล่าวอาจเพิ่มมากขึ้นโดยอาจจะผสมผสานกับคงความกลัว และความไม่แน่ใจเข้าไปอีกด้วย สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้ระบบความเชื่อต่างๆ ที่ดูเหมือนจะไม่น่าเป็นไปได้ในโลกยุคปัจจุบันนี้ยังคงดำเนินอยู่และคงจะเป็นเช่นนี้ต่อไป (ภททิตยา ยิมเรวัต, 2540: 5 - 12)

3.9 การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาชนบท

ชุมชนไทลื้อบ้านงอบ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นชุมชนชนบท ชุมชนหนึ่งที่ห่างไกลตัวเมืองด้วยกระแสการพัฒนาในยุคโลกกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน ซึ่งจะมีผลต่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่น อย่างหลีกเลี่ยงมิได้และชุมชนชนบทย่อมจะต้องได้รับการพัฒนาขึ้นไปอีกระดับหนึ่งภายใต้ของกระแสพัฒนาที่เราเรียกว่า ยุคบริโภคนิยม ระบบการผลิตก็เปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อบริโภคอย่างเดิยจะต้องผลิตเพื่อขายมากขึ้น ด้วยเหตุผลหลายๆ ประการที่พยายามจะแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น ไม่ทราบว่าจะสูงขึ้นและดีขึ้นจริงหรือไม่ การพัฒนาของชุมชนชนบท จึงจะต้องมีหลักการรอบความคิดในการพัฒนาเพื่อความสงบสุขของชุมชนในการพึ่งพาตนเองได้มากน้อยเพียงใดภายใต้ระบบนิเวศท้องถิ่นที่มีทรัพยากรธรรมชาติอย่างจำกัด

เอี่ยม ทองดี (2533: 2) กล่าวว่าท่ามกลางความเจริญที่เกิดขึ้นอย่างไม่สมดุลงจนก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมายนี้ วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นในหมู่บ้านต่างๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ ช่วยให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ดีกว่าเดิม ช่วยให้ชาวบ้านในการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน เช่น พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทนต์โต) ได้ใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านเช่น การลงแขก การทอดผ้าป่า การทอดกฐิน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการมีน้ำใจ ตลอดจนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาพัฒนาชาวบ้าน บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ให้มีกินมีใช้ ปลอดภัย มีความสามัคคี อยู่เย็นเป็นสุขกว่าเดิม หรือกรณีผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม บ้านห้วยหิน ตำบลกระทิง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ใช้วิธีทำมาหากินแบบพื้นบ้าน มาแก้ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวให้ผ่านพ้นวิกฤตมาได้ จนสามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยมีความสุขในปัจจุบันทั้งสองกรณีได้กลายเป็นแบบอย่างสำคัญของการนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาใช้เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาและพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

วัฒนธรรมพื้นบ้านที่โดดเด่นขึ้นมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งครอบครัวดังกล่าวนี้มีนักปราชญ์หลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ว่าเป็นเพราะการขยายความคิด เกี่ยว

กับวัฒนธรรมให้ครอบคลุมไปถึงวิถีการดำเนินชีวิต แบบแผนแห่งพฤติกรรมและทัศนะของบุคคล ที่มีต่อตัวเอง สังคมและโลกภายนอกกว้างมากขึ้นจึงเหมือนการขยายขอบเขตค่านิยมของ วัฒนธรรมให้กว้างและลึกกว่าที่เคยมีมาแต่อดีต ดังนั้นวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีผลกระทบต่อ นโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยตรง ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงกลายเป็น เครื่องมือจำเป็นในการพัฒนาประเทศ เพราะในเมื่อวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวิถีชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่มีสมาชิก ของสังคมเดียวกันเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันและเป็นเนื้อเป็นตัวที่ติดกันอยู่ในสังคมตลอดเวลาแล้ว วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาและควรนำมาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาที่สำคัญที่สุด ตรงกันข้ามหากการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้นำวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือและไม่ได้พัฒนาให้ดีขึ้นก็เท่ากับว่าไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเลยซ้ำยังก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างความ เจริญกับความล้าหลังระหว่างประชาชนกับประชาชน ระหว่างประชาชนกับรัฐ ระหว่างคนในเมือง กับคนในชนบทมากขึ้นจนกลายเป็นความขัดแย้ง ดังที่เกิดขึ้นในประเทศอุตสาหกรรมใหม่บาง ประเทศในปัจจุบัน

3.9.1 องค์ประกอบการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชนบท

องค์ประกอบในการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชนบทที่นำมากล่าว นี้จะกล่าวเฉพาะส่วนที่สำคัญเพียง 4 ประการ คือ ตัววัฒนธรรม ผู้ใช้ กระบวนการนำไปใช้ และ เป้าหมายในการใช้วัฒนธรรม

ประการแรก ตัววัฒนธรรมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือต้องเป็นวัฒนธรรมภายใน ชุมชนหรือวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องการพัฒนานั้นๆ โดยวัฒนธรรมที่จะเลือกมาใช้เป็นเครื่องมือ ต้องคงลักษณะสำคัญๆ ไว้ในปัจจุบัน คือ

(1) บทบาทหน้าที่โครงสร้างต้องชัดเจนแน่นอน เป็นระเบียบแบบแผนที่ยังคง รับใช้ชุมชนนั้นๆในปัจจุบัน หรือหากจะต้องฟื้นฟู ปรับปรุงก็ยังคงสร้างความเข้าใจร่วมกันให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนนั้นๆ ได้ไม่ยากนัก

(2) ต้องเป็นสื่อสร้างสรรค์ชุมชนนั้นๆ เนื่องจากวัฒนธรรมสามารถมองได้ใน ลักษณะที่ต่างกัน คือ วัฒนธรรมอย่างหนึ่งในชุมชนหนึ่ง เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ชุมชนนั้นท้องถิ่นนั้น แต่ไม่สร้างสรรค์ในอีกชุมชนหนึ่ง ท้องถิ่นหนึ่งได้ เช่น ประเพณีการดื่มเหล้าของไทยภูเขา ถือ ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมของเขา แต่การดื่มเหล้าไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งสร้างสรรค์ใน วัฒนธรรมชาวไทยพุทธ เพราะเหล้าเป็นอบายมุข ดังนั้นวัฒนธรรมที่เลือกมาใช้ต้องเป็นสิ่งสร้าง

สรรคฺ์ชุมชนนั้นๆ แม้ว่าจะไม่สร้างสรรค์ในสังคมอื่นก็ไม่เป็นไร สำคัญต้องนำมาใช้ให้เป็นไปตาม
ธรรมชาติอย่าใ้จนเกินพอดีจนกลายเป็นอันตราย

(3) ต้องเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนได้คือ
ต้องเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายความสำคัญ ความจำเป็น ความยิ่งใหญ่ของชุมชนที่ผ่านมาในอดีตได้
อย่างน่าภูมิใจ และสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นได้บันดาลให้ปัจจุบันเกิดขึ้นเป็นอยู่ได้อย่างสมศักดิ์ศรี
ยิ่งใหญ่ น่าภาคภูมิใจ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นๆ และสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้
คือ สะพานที่จะทำให้อุดมคติหรือเป้าหมายปลายทางของชีวิตในอนาคตมีความสุขสมบูรณ์ที่สุด

(4) ต้องเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด
ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บางสิ่งบางอย่างเมื่อเปลี่ยน
ไปแล้วมีความพร้อม มีความแข็งแกร่ง มีความสำคัญต่อชุมชนมากขึ้นแต่บางสิ่งบางอย่างต้อง
สูญเสียความสำคัญสูญเสียแก่นสารจนค้นหาค้นหาที่และโครงสร้างไม่พบชาวชุมชนเองก็ไม่
สามารถบอกได้ หากเลือกสิ่งเช่นนี้มาใช้ก็จะเสียเวลาในการฟื้นฟูและเสี่ยงต่อการสูญเสียเปล่าเพราะไม่
แน่ว่าชุมชนจะยอมรับหรือไม่ดังนั้นจึงควรเลือกเอาสิ่งที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างรวดเร็วไม่เสี่ยงต่อ
ความล้มเหลว

ประการที่สอง ผู้ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในที่นี้หมายถึง “นักพัฒนา” ซึ่ง
บุคคลเหล่านี้ล้วนมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของชุมชนที่จะพัฒนา ต่างคนต่าง
พกพาเอาวัฒนธรรมของตนเองเข้ามา เช่น บุคลิกลักษณะนิสัยใจคอ ความรู้ความคิด เจตคติ ความ
อดทนแบบแผน การประพฤติปฏิบัติคุณธรรม นอกจากนี้ยังมีเป้าหมาย ความตั้งใจจริงตลอดถึง
คุณธรรมที่ต่างกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวแปรสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการทำวัฒนธรรมไป
ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง เช่น ถ้านักพัฒนามีบุคลิกภาพ นิสัยใจคอ มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มี
ความเสียสละ มีความจริงใจต่อชุมชน และรู้จักกาลเทศะ ย่อมจะส่งเสริมให้การนำเอาวัฒนธรรมไป
ใช้พัฒนาบรรลุเป้าหมายได้ดีกว่าผู้ขาดสิ่งเหล่านี้ หรือมีสิ่งเหล่านี้ในลักษณะที่ไม่ดี

นอกจากนี้ บทบาทของนักพัฒนาต้องมีลักษณะสร้างสรรค์ชุมชนให้สอดคล้อง
กับเป้าหมายที่กำหนดไว้เช่น เป้าหมายต้องการให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและสังคม
ได้ บทบาทนักพัฒนาจึงควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุดทุกขั้นตอน
นักพัฒนาไม่ควรไปก้าวก่ายหรือชี้นำจนทำให้ชุมชนขาดความเชื่อมั่น ขาดความสำนึกรับผิดชอบ
ดังนั้นนักพัฒนาจึงควรกระทำในสิ่งที่สร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ให้เกิดขึ้นคอยส่งเสริมสนับสนุนและ
ไว้วางใจในชุมชนอย่างจริงใจ

ประการที่สาม กระบวนการนำไปใช้ ซึ่งหมายถึงการวางแผนกำหนดขั้นตอน การบริหารจัดการแสวงหาพลังสนับสนุนทั้งในรูปของเงินทุน และวัตถุ ตลอดจนกำลังความคิด และความร่วมมือกระบวนการนำไปใช้ที่ดีจึงต้องวางแผนและกำหนดขั้นตอนไว้อย่างรอบคอบ

ประการสุดท้าย เป้าหมายในที่นี้หมายถึง การเข้าไปเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านใด ด้านหนึ่งที่กำหนดไว้แน่นอน เป้าหมายที่ดีไม่ควรสร้างความแตกแยกให้เกิดแก่ชุมชน เป้าหมายที่ดี ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต คุณค่า ค่านิยม และสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติแวดล้อม ตลอดจนทรัพยากรของชุมชน ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยชุมชนได้ร่วมกัน กำหนดขึ้น

องค์ประกอบทั้งสี่ประการนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบที่เป็น “ผู้ใช้วัฒนธรรม” ซึ่งในที่นี้ หมายถึง “นักพัฒนา” มีความสำคัญมากเนื่องจาก ถ้านักพัฒนาขาดความเสียสละไม่มีความจริงใจต่อชุมชน และขาดความพร้อมเสียแล้ว ไม่ว่าตัววัฒนธรรมและกระบวนการใช้จะมีประสิทธิภาพสูงเพียงใดก็ ไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้

3.9.2 การเลือกวัฒนธรรมเพื่อนำไปใช้

เมื่อรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชนอย่างถ่องแท้แล้วจึงจำเป็นต้องเอา วัฒนธรรมจากชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือตามที่ได้วิเคราะห์แล้วว่ามีความเหมาะสมเข้ากันได้กับผู้ ใช้ และคาดว่าจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้แน่นอน โดยควรเลือกตามขั้นตอนดังนี้

(1) เลือกวัฒนธรรมที่สามารถนำไปสู่เป้าหมายได้โดยตรง เช่น ถ้าต้องการ พัฒนาจิตใจวัฒนธรรมที่ควรเลือกมาใช้ คือ ส่วนที่เกี่ยวกับระบบความเชื่อ ถิ่นประเพณี พิธีกรรม โดยเลือก สิ่งเหล่านี้มาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนา

(2) เลือกวัฒนธรรมที่สามารถนำไปสู่เป้าหมายได้โดยอ้อมมาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น เมื่อต้องการพัฒนาจิตใจก็ควรเลือก เอาวัฒนธรรมในการทำมาหากิน หรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตมาใช้ สนับสนุน

เลือกวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและต้อง เป็นวัฒนธรรมที่ยังรับใช้ชีวิตในชุมชน ตลอดจนสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมและทรัพยากรของ ชุมชนนั้นๆ (เอี่ยม ทองดี, 2533: 2 - 7)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาพยายามจะศึกษาค้นคว้าว่าชุมชนไทลื้อบ้านงอบ ตำบลงอบ มองในมิติวัฒนธรรมแล้ว ชุมชนไทลื้อได้จัดการไว้ในวิถีชีวิตอย่างไร โดยเฉพาะการใช้

ไม้ไผ่ในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความผูกพันกับระบบคิด ความเชื่อพิธีกรรมประเพณีต่างๆ ในบริบทสังคมชุมชนไทลื้อแห่งนี้ จากการศึกษาเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องในด้านการนำวัฒนธรรมไปเป็นเครื่องมือในการดำรงชีพและพยายามเรียนรู้ว่า ชุมชนไทลื้อใช้ไม้ไผ่ในทางวัฒนธรรมอย่างไร หรือไม้ไผ่เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยการมองผ่านงานจักสาน เป็นตัวแทน ในการสื่อความหมายของการดำรงวิถีชีวิต ภายในระบบนิเวศท้องถิ่น ซึ่งเป็นแง่มุมหนึ่งในประเด็นการศึกษาเรื่องของไม้ไผ่ ในวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ งานจักสานเป็นตัวแทนสื่อผ่านการศึกษาไม้ไผ่ ในวิถีชีวิตไทลื้อและจะคงดำรงควบคู่ไปกับวิถีชีวิตชุมชนชนบท ชุมชนไทลื้อต่อไปในลักษณะใดมากน้อยเพียงใด และคงอยู่ต่อไปหรือไม่ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในบทวิเคราะห์และศึกษาหน้าที่บทบาทของไม้ไผ่ในสังคม/ชุมชน และสังคมของพืชในด้านการจัดการทรัพยากรและระบบนิเวศท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved